

Nr 970

Av herr Hedlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier.

(Lika lydande med motion nr 816 i Första kammaren)

En förutsättning för att vår folkstyrelse skall kunna fungera är en fri opinionsbildning. Som instrument härför är politiska partier nödvändiga. Genom partierna kommer olika meningsriktningar inom folkviljan till uttryck, och på grundvalen härav bestämmer väljarna vid de allmänna valen hur vårt samhälle skall styras. För det demokratiska samhället är det därmed självfallet angeläget att tillse, att en fri opinionsbildning kan vidmakthållas och att de politiska partierna sålunda får de härför erforderliga resurserna.

Samhällets uppgifter gentemot individ och näringsliv har med den tekniska utvecklingen fått allt större omfattning och betydelse. De vidgade politiska uppgifterna har medfört att partiernas opinionsbildnings- och informationsverksamhet blivit alltmer kostnadskrävande. Numera kan en partiverksamhet av den omfattning och karaktär, som vår tid kräver, endast delvis finansieras genom avgifter eller annat stöd från medlemmarna. Det är uppenbart, att vissa partier i betydande utsträckning uppbär ekonomiskt stöd från utanförstående maktintressen. Ett sådant stöd innebär risk för att partierna i sin opinionsbildande verksamhet blir beroende av de bidragsgivande intressena, då dessa kan förena bidragen med särskilda villkor beträffande det mottagande partiets politik. Denna risk har givetvis ökat i samma mån som samhällsuppgifterna, statsinflytandet och därmed även politiken på flertalet områden fått vidgad betydelse för individ och näringsliv. Gentemot ekonomiskt bidragsgivande maktintressen har samhället givetvis knappast några möjligheter att skydda opinionsbildningens frihet. Slutsatsen härav måste bli, att en fri opinionsbildning kan möjliggöras endast genom att staten i väsentlig utsträckning bidrar till finansieringen av partiernas verksamhet.

I viss mån förekommer redan statligt ekonomiskt stöd till de politiska partierna och till politisk upplysningsverksamhet. De politiska ungdomsförbunden får numera statsanslag även till den rent politiska delen av sin verksamhet. De partier, som är representerade i riksdagen, får ersättning av statsmedel för sina kostnader för framställning av valsedlar. Av särskild betydelse var det direkta stöd, som staten lämnade inför folkomröstningarna 1955 och 1957 till de propagandakommittéer, som organiserats för de olika meningsriktningarna. Folkomröstningen 1957 gällde en av de stora po-

litiska huvudfrågorna, nämligen pensionsfrågan. Det torde vara en allmän uppfattning, att det statsstöd, som här nämnts, främjat en fri opinionsbildning.

Författningsutredningen föreslog i betänkande 1963, att partierna i riksdagen skulle få av staten betald sekreterarhjälp. I anslutning härtill har vid årets riksdag i en fyrpartimotion föreslagits statligt stöd till kostnaderna för arbetet inom partiernas riksdagsgrupper. I anledning av motionen har bankoutskottet förordat, att statsbidrag skall utgå till riksdagspartiernas kanslier, vilket förslag nu ligger på riksdagens bord.

Tanken på ett allmänt partistöd har under senare år aktualiserats i olika sammanhang. I början av årets riksdag motionerade herrar Källqvist och Thorsten Larsson samt herr Ullsten m. fl. om utredning av frågan. Pressutredningen kom vid sin prövning av tidningspressens opinionsbildande verksamhet helt naturligt att beröra frågan om ett allmänt stöd till de politiska partiernas verksamhet men kunde på grund av direktiven inte uppta den till en mera ingående behandling. Dess förslag om ett presstöds, förmedlat av de politiska partierna, avsåg ju dock i realiteten ett stöd till den fria opinionsbildning, som sker i nära kontakt med partierna. Ledamoten av utredningen, herr Nils G. Hansson, förordade i ett särskilt yttrande, att ett allmänt stöd skulle lämnas till partiernas verksamhet.

Det kan konstateras, att inom den allmänna opinionen den uppfattningen under senare tid blivit allt fastare, att ett statligt stöd till de politiska partiernas allmänna verksamhet är nödvändigt för vidmakthållande av den fria opinionsbildning, som demokratien förutsätter.

I propositionen nr 174 föreslås nu att för kalenderåret 1966 skall anvisas 23 milj. kronor till bidrag till politiska partier, innebärande att ett allmänt partistöd skall införas i överensstämmelse med vad herr Hansson förordade i det ovan nämnda särskilda yttrandet till pressutredningens betänkande. Bidraget skall efter ansökan utgå till parti, som är representerat i riksdagen och fortlöpande bedriver opinionsbildande verksamhet bland sina medlemmar och bland allmänheten. Ytterligare villkor skall vara, att partiet i det senaste andrakammarvalet fått minst ett mandat och minst två procent av de i hela riket avgivna giltiga rösterna. Enligt propositionen skall det allmänna partistödet fördelas efter partiernas mandatmässiga representation i riksdagens båda kamrar på så sätt, att bidraget skall utgå med 60 000 kronor per mandat och kalenderår. Det i propositionen föreslagna systemet kräver inte någon offentlig insyn i partiernas verksamhet eller någon statlig kontroll av hur partierna använder bidragsmedlen.

På grundval av vad vi ovan anfört anser vi, att ett allmänt partistöd bör införas snarast möjligt. Den princip, som ligger häri, inrymmer i det stora hela inte någon stridsfråga. Vi finner anledning att understryka, att ett statligt stöd, som avser att främja en fri opinionsbildning, givetvis inte får medföra någon statskontroll över partierna. Partistödets utformning bör vara ett uttryck för det förtroende, som samhället bör visa partier, som ar-

betar under ansvar inför den allmänna opinionen. Ett sådant oberoende för partierna måste sägas vara garanterat genom den i propositionen föreslagna utformningen. Betydligt svårare är det att finna riktiga och lämpliga fördelningsgrunder för partistödet. I sistnämnda avseende är propositionen enligt vår mening inte helt tillfredsställande.

En utgångspunkt i propositionen är att bidragets storlek skall sättas i relation till partiernas styrka. Härmed avses i propositionen partiernas styrka i riksdagens båda kamrar. Om man som fördelningsfaktor vill använda partiernas styrka, finner man givetvis ett riktigare mått på denna i partiernas förankring hos väljarna sådan denna framträtt i de direkta andrakammarvalen. Det är från den nämnda utgångspunkten enligt vår mening olämpligt att som fördelningsfaktor använda den indirektvalda första kammaren, som inte ger ett rättvisande mått på partiernas förankring hos väljarna.

I sammanhanget kan hänvisas till den diskussion, som pressutredningen förde beträffande fördelningen av ett presstöd via partierna. Den enklaste normen var, ansåg utredningen, att stödet fördelades mellan partierna i förhållande till deras röstetal vid de allmänna direkta valen. En annan tänkbar metod var att fördelningen skedde med hänsyn till antalet mandat i andra kammaren. Beträffande den sistnämnda metoden anförde pressutredningen följande:

Det skulle dock innebära, att valsystemets konstruktion påverkade bidragets storlek (för närvarande till förmån för det största partiet och till nackdel för de mindre partierna). Förändringarna i valsystemet skulle dessutom medföra förändringar även i de statliga bidragets fördelning, vilket måste betraktas som en visserligen obetydlig men dock onödig komplikation av den författningspolitiska diskussionen.

Det fördelningssystem, som nu föreslås i propositionen, har sålunda inte endast de förhållandevis mindre olägenheter, som pressutredningen uppmärksammade beträffande andrakammarsammansättningen som fördelningsfaktor, utan också de väsentligt större olägenheter, som förstakammarvalens speciella konstruktion föranleder. En mera rättvisande fördelning uppnås givetvis enligt de metoder, som pressutredningen diskuterade, dvs. att som fördelningsgrund skulle användas antingen röstetalen vid andrakammarvalen eller den mandatfördelning, som dessa val ger. Vid ett sådant system torde det dock vara önskvärt, att resultatet av de två senaste andrakammarvalen lägges till grund för fördelningen.

En annan utgångspunkt i propositionen är att bidrag bör utgå endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val. Vi delar givetvis uppfattningen, att det allmänna partistödet inte bör få stimulera till uppkomsten av småpartier, som skulle försvära folkstyrelsens funktion. Ett parti bör sålunda för att kunna godtas som bidragsberättigat ha dokumenterat, att det är representativt för en viss erforderlig del av väljaropinionen. Men lika viktigt är det, att fördelnings-

grunderna inte får en sådan utformning, att nya partibildningar allvarligt förväras.

Ur sistnämnda synpunkt måste propositionen enligt vår mening möta invändningar. Enligt propositionen skall, såsom framhållits, för statsbidrag fordras, att partiet i det senaste andrakammarvalet fått minst ett mandat och minst två procent av de i hela riket avgivna giltiga rösterna. Detta kan sålunda innebära, att ett parti, som saknar representation i andra kammaren, genom en betydande framgång i ett kommunalval besätter ett eller flera förstakammarmandat redan före det följande andrakammarvalet men ändå inte kan godtas som bidragsberättigat, vilket måste anses strida mot den i propositionen angivna huvudprincipen, att partistödet skall fördelas efter partiernas styrka i riksdagens båda kamrar tillsammans. Det kan naturligtvis också inträffa, att ett parti förlorar sin andrakammarrepresentation men har kvar ett eller flera mandat i första kammaren och då ställes utan partistöd, vilket knappast heller kan förenas med den nämnda principen. När det i vårt valsysteem byggts in en särskild spärr, som får anses vara en tillräcklig garanti mot en för folkstyrelsen skadlig uppkomst av småpartier i representationerna, synes oss särskilt den i propositionen föreslagna tvåprocentsspärren i fördelningssystemet ej tillräckligt motiverad. Frågan om en sådan utformning av fördelningsgrunderna, att å ena sidan uppkomsten av en mängd småpartier ej stimuleras men å andra sidan nya partibildningar dock ej allvarligt försvåras, måste enligt vår mening övervägas närmare.

Det är vår uppfattning, att det allmänna partistödet bör införas så snabbt, att det kan tillföras partiverksamheten inför 1966 års kommunalval. Med hänsyn till den planeringstid, som partierna behöver, bör beslutet om allmänt partistöd fattas av innevarande höstriktdag. Vi är därför beredda att för kalenderåret 1966 acceptera de fördelningsgrunder, som föreslagits i propositionen. Frågan om en lämplig och riktig utformning av det allmänna partistödet för tiden därefter bör enligt vår mening närmare övervägas med beaktande av bl. a. de synpunkter, som vi anfört i motionen.

Med stöd av vad sålunda anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 174 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om särskilt övervägande av det allmänna partistödets utformning för tiden från och med kalenderåret 1967 med beaktande av de i motionen anförda synpunkterna.

Stockholm den 30 november 1965

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson

Nils G. Hansson

S. G. W. Wahlund

Sven Vigelsbo

Gustaf Svensson

i Vä

Harald Larsson

John Eriksson

i Hedenäset

i Bäckmora